

Joan Gili, The Dolphin Book Company i la teoria de l'ecotraducció

Laura Vilardell

Northern Illinois University. Department of World Languages and Cultures
60115 DeKalb, Illinois, EUA
lvilardell@niu.edu
ORCID: 0000-0002-3715-1078

Resum

Aquest article presenta la tasca editorial i traductora de Joan Gili i Serra (1907-1998) per mitjà de la llibreria-editorial que ell mateix va fundar i dirigir, The Dolphin Book Co. (Londres 1935 – Oxford 1996). La singularitat de l'empresa rau en el fet que va introduir les literatures hispàniques al públic anglòfon mitjançant traduccions d'originals d'autors, la majoria dels quals eren oprimits pel règim franquista. Sostenim que l'èxit d'aquestes traduccions s'explica per la teoria de l'ecotraducció (Cronin 2017), que estableix el lloc i el context social com a peces clau.

Paraules clau: Joan Gili; The Dolphin Book; ecotraducció; literatura hispànica; literatura catalana; edició; traducció

Abstract. *Joan Gili, The Dolphin Book Co., and the Theory of Eco-translation*

This article presents the editorial and translatory work of Joan Gili (1907-1998) through the bookstore and publishing house he founded and directed, The Dolphin Book (London 1935 – Oxford 1996). The uniqueness of the company lies in the fact that it introduced Hispanic literature to the English-speaking audience through translations of original works by writers, the majority of whom were oppressed by the Franco regime in Spain. We argue that the success of these translations is explained by the theory of eco-translation (Cronin 2017), which establishes both place and social context as key pieces.

Keywords: Joan Gili; The Dolphin Book; eco-translation; Hispanic Literature; Catalan literature; publishing; translation

Sumari

1. Els orígens. Una predestinació	5. Les traduccions de The Dolphin Book Co. a través de l'economia de l'atenció
2. La instal·lació a Londres. Els primers anys	6. Gili com a traductor
3. Trajectòria de l'editorial	7. Coda
4. Trasllat a Cambridge, Londres i finalment a Oxford	Referències bibliogràfiques

1. Els orígens. Una predestinació

Joan Gili i Serra, nascut el 1907, net, nebot i fill d'editors, estava predestinat, en efecte, a dedicar-se al món del llibre. El seu avi patern, Joan Gili i Montblanch (1850-1905), el 1891 fundà a Barcelona el segell Juan Gili Editor, mogut pel propòsit de «dotar a España de un poderoso centro editorial que popularizase en lengua castellana las obras más notables de la moderna literatura católica» (Llanas 2005: 208). L'editorial va plegar el 1970, víctima, en bona part, dels canvis en la litúrgia introduïts pel concili Vaticà II. En segon lloc, un oncle, Gustau Gili i Roig (1868-1945), creà el 1902 l'única editorial de la família (Gustavo Gili) que ha subsistit fins a l'actualitat, avui en mans dels nets. La Gustavo Gili alterna el llibre religiós (aviat abandonat), amb el literari (escriptors catalans, castellans i narradors contemporanis traduïts), la bibliofília (col·leccions «Pantheon» i «La Cometa») i, en especial, el tècnic i científic (nodrit bàsicament de traduccions). Finalment, el pare de Joan Gili i Serra, Lluís Gili i Roig (1882-1957) es formà a l'editorial de l'avi fins que el 1907 en fundà una de pròpia, Luis Gili Editor, que tot seguit complementà —com ho faria el fill més endavant, però en ordre invers— amb una llibreria: la Librería Católica Internacional, que exportava imatges i objectes religiosos i disposava d'una secció d'estamperia. Arran de la mort de Lluís Gili, qui es va fer càrrec de l'editorial no fou l'hereu, Joan Gili i Serra, sinó el fill petit, Jordi.

Amb 16-17 anys, Joan Gili va decidir de no anar a la universitat i preparar-se per entrar a l'editorial del seu pare. És per això que va «prendre lliçons particulars en comerç, en alemany i en anglès» (Gili 1996). Per poder familiaritzar-se més amb la llengua anglesa es va fer subscriptor de revistes literàries d'Anglaterra i també dels Estats Units, com ara *The Yale Review* o *The Criterion* i, aconsellat per les ressenyes que hi apareixien, va començar a comprar llibres d'autors anglesos publicats per la col·lecció alemanya Tauchnitz (Gili 1996). El qui fou el cunyat de Gili, J. V. Foix,¹ va oferir-li la possibilitat de publicar, al diari *La Publicitat*, crítiques de literatura anglesa i també ressenyes dels campionats de tennis de Wimbledon (Mengual 2021: 13), entre el 1932 i el 1934. En aquell moment començava a tenir, també, un interès per la traducció, que li venia gràcies al fet d'haver ajudat, entre el 1930 i el 1931, el canonge de la Catedral de

1. Segons Mengual, «Foix, l'agost de 1931 es casaria amb la germana de Joan, Victòria» (Mengual 2021: 13), tot i que el matrimoni es va separar el 1948.

Barcelona, Josep M. Llovera, a traduir *Les Confessions* de sant Agustí, per encàrrec del pare de Gili.

2. La instal·lació a Londres. Els primers anys

Joan Gili llegia amb molta atenció les revistes britàniques que es rebien al domicili patern. Així, un dia, després de topar amb un article de Henry Warren² publicat a *The Bookman* sobre narracions breus, es va atrevir a «enviar-li una carta demanant[-ne] detalls i no em podia imaginar que això portaria un canvi inaudit a la meua vida» (Manent 1980: 27 [219]). En efecte, la missiva fou el principi d'una gran amistat epistolar que culminà el 1933 amb la invitació de Warren a Gili a estar-se tres mesos a Londres, cosa que va implicar el primer viatge a Anglaterra per al jove Joan. Un cop tornat d'aquell viatge i seguint l'herència emprenedora dels seus antecessors, Gili veia una oportunitat de negoci a la Gran Bretanya amb la venda del llibre hispànic, però no tenia clar si la seva empresa tindria garanties d'èxit. Així, aprofitant l'avinentsa que el professor Alexander A. Parker era a Barcelona per parlar amb el pare de Gili sobre una possible publicació d'una selecció dels *Autos Sacramentales* de Calderón de la Barca, el jove Joan va decidir demanar-li el parer. Sense embuts, Parker «tried to dissuade him, believing it to be too great a commercial risk» (Parker 1984: 2). Per sort, Joan Gili no li va fer cas i el 1934, a 27 anys, quan ja treballava a l'editorial paterna, va decidir d'establir-se a Londres permanentment (Foix 1981: 19).³ Parker, anys més tard, reconeixia «how wildly wrong I was» (Parker 1984: 2). Ironies del destí, el llibre que el pare de Gili havia de publicar a Parker va acabar sortint el 1943 amb el segell de The Dolphin Book Co., la casa editorial de Joan Gili. Però encara quedava camí fins a la fundació de l'editorial.

L'abril del 1935 Henry Warren i Joan Gili van inaugurar la llibreria The Dolphin Bookshop (Botín 1988: 66) a 5 Cecil Court, Charing Cross Road WC2, Londres. Gili tenia una fixació pel barri on estava ubicat el negoci, fos perquè hi va viure Mozart o per l'atmosfera que s'hi respirava. En aquells anys, la indústria cinematogràfica era la dominant, a diferència de pocs anys després, que van ser els llibreters. El catàleg de promoció de la llibreria, del qual es van imprimir 3.000 còpies, ja donava pistes dels objectius fundacionals de l'empresa: fer un seguiment de les novetats editorials i vendre llibres tant en anglès com en castellà (Griffin 1996: 6).

El 1936 Henry Warren va decidir deixar l'empresa per dedicar-se de ple a l'escriptura (Gili 1962?: 2). El cert era que «amb els llibres anglesos hi perdíem diners, mentre que la secció hispànica anava creixent» (Carbonell 1997: 27). La decisió de Warren va empoderar Gili, que va decidir d'establir-se com a únic pro-

2. Segons Griffin, «A former assistant editor of the Radio Times and well-known writer on the countryside» (1996: 5).
3. Per poder entrar al país a treballar, necessitava força documentació. Es conserva la carta que Warren va enviar el 27 de setembre de 1934 al Secretari del Ministre de Treball (Aliens Branch) en què complementa la informació del formulari presentat per demanar permís perquè Gili entrés a la Gran Bretanya a treballar per a ell. Hi ha tota una explicació del projecte de llibreria i la llista de set raons per les quals trià Gili. Senate House, University of London. Gili Catalan Collection, Ms 1197/8/2.

pietari de la llibreria i centrar-se de ple en el llibre hispànic. Així, va vendre l'estoc de llibres anglesos al llibreter Harold Edwards, del mateix districte, per engegar una «corner of antiquarian and second-hand books in my specialty of Spanish» (Gili 1962?: 2). Abans d'acabar l'any, l'*European Herald* i també la *Publishers' Circular* ja parlaven d'una secció de llibres de segona mà sota el segell de The Dolphin Bookshop (Griffin 1996: 7-8).

Gili va viure l'esclat de la Guerra Civil Espanyola amb un neguit constant, i fins i tot somiava els bombardeigs de Barcelona, fet que no va es va repetir quan les bombes queien del cel de Londres. Compromès des del primer moment, enviava provisions a la seva família i ajudava els refugiats a l'exili, com ara Luis Araquistain o Juan Negrín (Piñol 1998: 70). Tant és així que, segons Ian Michael, la llibreria de Cecil Court es va convertir en un «centre for supporters of the Spanish Republic» (1998: 18-19), fins al punt que el 1938 l'ambaixada espanyola a Londres va amenaçar Gili amb conseqüències per a la seva família de Barcelona si no deixava aquestes activitats (Michael 1998: 18-19).

Els primers anys també van ser decisius des del punt de vista personal. El 1938 va contraure matrimoni amb Elizabeth MacPherson, que va néixer a la Xina i es va traslladar a la Gran Bretanya a 12 anys. Filla de mare anglesa i de pare escocès, ben aviat es va convertir, segons Ferran de Pol, «en una veritable catalano-anglesa» (1987: 47), tot i el fet que amb Gili es comunicaven en anglès (Radigales 1986: 22). Es van conèixer el primer dia que l'editor va arribar a Anglaterra, a un sopar a casa d'amics, i al cap de quatre anys es van casar. Van tenir tres fills: Jonathan Francesc (director de televisió i cinema) Martin Lluís (que va seguir la passió editorial del seu pare) i Katherine Montserrat (escultora). Just acabats de casar, concretament el 30 d'abril de 1939, la flamant parella va rebre a casa seva Carles Riba i Clementina Arderiu. El poeta, un cop tornat a Barcelona, dedicà una de les *Elegies de Bierville* a Joan i Elizabeth: «Dos enamorats juvenils / que al bell cor de la immensa ciutat famosa ens obriren / llur paradís de llum, de voluptat i de risc». Gili ho valorà en aquests termes: «Trobo impossible d'expressar la nostra emoció en rebre un regal tan sublim, inapreciable, de l'experiència poètica d'aquells dies» (Gili 1993: 13 [685]).

3. Trajectòria de l'editorial

La venda del llibre hispànic el 1935 omplia el buit que hi havia a les universitats, biblioteques i centres d'estudis, els quals no tenien manera d'aconseguir bibliografia d'aquesta temàtica «más allá de los de Blasco Ibáñez y cosas por el estilo. Yo les podía ofrecer cosas más eruditas, los clásicos. Y de paso, les daba a conocer también los libros catalanes» (Radigales 1986: 22). El públic destinatari d'aquesta nova empresa eren estudiants i «enamorats» de la literatura hispànica (Griffin 1996: 6), però també allargava la mà al públic general. Com a part de la campanya de promoció del negoci, Gili emfasitzava la facilitat amb la qual els lectors podien aconseguir llibres, inèdita fins aleshores, gràcies al «meu contacte directe amb les cases espanyoles [, que] representava una garantia d'aconseguir comandes úniques en el mínim de temps i amb la màxima eficiència» (Gili

1997).⁴ Justament aquest fet fou molt ben valorat i fins i tot Joanna Barker reconeixia que fou «the primary source of books in Spanish and on matters Hispanic in this country» (Barker 1998: 418).

Semblava, doncs, un *win-win*. A més a més, l'empresa de Gili portava implícita també una tasca pedagògica i de difusió de la literatura hispànica a la Gran Bretanya. Gili s'embranchà en el que fou el gran projecte de la seva vida, amb el dofí com a estendard. Sobre l'origen del nom, segons ell mateix, prové d'un «signe tipogràfic i mediterrani que ja apareix a les obres de Dant i el segle XV» (Rodríguez 1987: XV),⁵ que combinava «two references, to the great printer Aldus Manutius, whose emblem was a dolphin, and to the Mediterranean, where during the Middle Ages it was said that no fish dared show its back unless it had the Catalan flag painted on it» (Gili 1999).

El 1936 sortí publicat un recull de poemes de Henry Warren, *The Beacon and Seven Other Poems*, amb disseny exclusiu de Gili i amb el peu editorial «privately printed» (Griffin 1996: 15).⁶ Aquest fou el primer intent de Gili com a editor. El 1938 The Dolphin Bookshop també es convertí en editorial⁷ amb la publicació d'un llibre de Concepció Casanova sobre Luis de León com a traductor dels clàssics, «printed and published in Barcelona by Sopena, but with changed title-page» (Michael 1998: 18-19).

Després d'aquests intents preliminars, la primera gran empresa editorial per a The Dolphin Bookshop fou publicar una antologia de Miguel de Unamuno, el 1938, a cura de Gili, un pròleg de J.B. Trend i titulada *Prosa diversa*; l'autor li havia donat el vistiplau en persona, durant la visita que feu a l'ambaixada espanyola a Anglaterra, el 1936, poc abans de morir.⁸ L'any següent Dolphin publicarà, amb Gili i Stephen Spender com a traductors, un recull de poemes de Federico García Lorca, en edició bilingüe i introducció de Rafael Martínez Nadal. Va tenir publicacions simultànies d'Oxford University Press a Nova York i Toronto i portava per títol *Poems* (García Lorca 1939). Aquest recull comportà la introducció de García Lorca a terres britàniques.⁹

Per garantir la viabilitat del projecte The Dolphin Book, calia donar-lo a conèixer, amb anuncis a publicacions acadèmiques i literàries, com *New States-*

4. A l'original, aquesta citació està ratllada per l'editor, en tinta negra.

5. «The name being chosen for its associations with the 16th-century Aldine Editions, the Delphin Classics made for the Grand Dauphin, and the Mediterranean cetacean which represented social love in medieval art» (Michael 1998: 18-19).

6. El catàleg de la Senate House Library n'ofereix més detalls: «The Cranbourn Press printed 50 copies of this book for private circulation, London, Christmas, 1936.» Es pot trobar a la Gili Catalan Collection amb la referència pamph. 737.

7. Mengual diu «probablement el 1938» (2021: 15), tot i que Griffin en la llista d'obres publicades per The Dolphin Book Co. diu que va ser el 1936 (1996: 15). El peu d'impremta del llibre de Concepció Casanova ens treu de dubtes: efectivament era «The Dolphin Bookshop Editions, 1938».

8. Vegeu la carta en què Unamuno dona permís a Gili per publicar el llibre a Bastons (1994: 250).

9. L'any 1960 Gili mateix, per encàrrec de J.M. Cohen, va confeccionar i traduir una antologia poètica de Lorca, titulada *Lorca*, en prosa per imperatius editorials, per a la col·lecció *The Penguin Poets* (García Lorca 1960). Fou revisada per Spender i va tenir un èxit sense precedents (Yates 1999: 286), amb edicions el 1960, 1965, 1967, 1971 i 1983 (Gili 19--?: 2).

man, Time and Tide o *The Times Literary Supplement*. Edgar Allison Peers, hispanista britànic de la Universitat de Liverpool, va ajudar Gili en la tasca de difusió i va convidar-lo a fer xerrades sobre la literatura hispànica i, de retruc, Gili hi introduïa la catalana. És el cas, per exemple, de la conferència que va pronunciar el gener del 1937 a la Universitat de Liverpool, titulada «Recent Spanish Books». Sobre la literatura catalana, Gili estava especialment satisfet de l'exposició d'una selecció de llibres catalans a la *Sunday Times* National Book Fair, a Earls Court, el 1938. En aquest esdeveniment es van presentar les traduccions al català de *The Happy Prince*, d'Oscar Wilde, traduït per Manuel de Montoliu; i *The Call of The Wild*, de Jack London, amb traducció d'Antoni Rovira i Virgili (Griffin 1996: 6; Mengual 2021: 15). A més a més, va coincidir el fet que Carles Riba i Clementina Arderiu eren a Londres en aquell moment i van poder-ne formar part (Gili 1993: 13 [685]). Gili, que segurament ja tenia pensat aleshores d'introduir la literatura catalana a la seva editorial, va aprofitar per fer campanya pedagògica i repartir un fullet, gratuït i escrit per ell mateix, titulat «Catalan Language and Literature». Va posar, doncs, la primera pedra, tal com relata Yates: «a pattern was established from which the civic compromise with *Catalonia infelix* could not be modified until after 1975» (1999: 285). A més d'això, Gili mantenia un tracte proper amb els possibles compradors, normalment hispanistes que, de retruc, s'interessaven per la literatura catalana.

Tornant a l'activitat de The Dolphin Bookshop, l'adquisició d'«una gran part» (Manent 1980: 28 [220]) de la Biblioteca de Raymond Foulché-Delbosc, hispanista francès i director de la *Revue Hispanique*, nou mesos abans d'esclatar la Segona Guerra Mundial, l'any 1939, va comportar un cop de timó per a la llibreria, que refermava l'expansió cap al mercat de llibre vell.¹⁰ Es tractava d'una compra de dimensions gegantines: «Eran ocho toneladas de libros que trasladé de París a Londres alquilando un contenedor de tren» (Radigales 1986: 22); uns 20.000-25.000 volums en cent cinquanta caixes. Hi havia també manuscrits importants, com ara del Marqués de Santillana.

Segons Gili mateix, «avui, la majoria dels exemplars [de la Biblioteca Foulché-Delbosc] són a biblioteques americanes, que a poc a poc els van anar comprant» (Rodríguez 1987: XV). En efecte, una de les vendes més voluminoses es pactà el juliol de 1966, quan Gili va prendre la decisió de vendre «all the unsold items in the Foulché-Delbosc Collection of Spanish Manuscripts, as described in your Cat. XLII (1963) for the reduced price as stipulated»¹¹ a la Biblioteca de la Universitat de Chicago, concretament al Department of Special Collections (Spanish Miss to U of Chicago 1967: 500).¹²

10. Més informació sobre l'adquisició d'aquesta biblioteca es pot trobar a Mengual (2020).

11. Carta datada de 20 de juliol de 1966, signada per T[homas]. Bentley Duncan, que es conserva a la Gili Catalan Collection, Ms 1197/8/2. Bentley era l'encarregat del catàleg de manuscrits del Department of Special Collections de la University of Chicago, a més de ser també instructor d'història llatinoamericana. La carta és per demanar més informació sobre la procedència del fons, abans de l'adquisició de Gili.

12. A la mateixa pàgina hi llegim que la Universitat de Chicago va comprar la col·lecció Foulché-Delbosc, d'unes 17.000 pàgines en total, d'un «[unnamed] British bookseller».

4. Trasllat a Cambridge, Londres i finalment a Oxford

Tot just començada la Segona Guerra Mundial, Elizabeth havia començat el doctorat a la London School of Economics, que, per raons òbvies, van evacuar a Peterhouse, Cambridge. Semblava, doncs, un bon moment perquè la família també canviés d'aires, i aprofitant l'oferiment d'Irwin Bullock d'una casa a Little St Mary's Lane, s'hi van establir durant nou mesos.

Sobre la biblioteca que Gili acabava d'adquirir, va traslladar els llibres més valuosos de la col·lecció a Cambridge, tot i que el gruix més important encara continuava a Londres. Just abans d'acabar la Phoney War,¹³ Gili es va assabentar que a Cambridge van deportar uns alemanys al Canadà i, com que encara no tenia la nacionalitat britànica, la família va agafar por i va tornar a Londres. Després d'una petita estada a la capital britànica, el 1940, coincidint amb el Blitz, els Gili van decidir fixar la seva residència a Oxford, «where the family and business are growing in happy surroundings. Yet, whenever I stroll through Cecil Court, an indefinable feeling of nostalgia overcomes me» (Gili 1962?: 4).

Els llibres de la biblioteca Foulché-Delbosc van ser traslladats a Oxford, primer a un estudi d'artista a Park Town i després a Fyfield Road, domicili definitiu de la família. Tot i el canvi de residència, el seu compromís amb la causa anti-franquista era ben viu, fos rebent exiliats a casa seva, com ara Josep Manyé (Piñol 1998: 70) o Josep Trueta,¹⁴ o deixant que figurés com a dipositària l'adreça de Gili «als darrers números, del 19 al 23, de la revista [*Ariel*], que aleshores havia hagut d'interrompre la seva publicació (clandestina) a Barcelona, intervinguda per la policia i perseguida judicialment» (Triadú 1998: 39).¹⁵

Encara que, com hem vist anteriorment, la llibreria havia exercit també tasques editorials, conservava el mateix nom, The Dolphin Bookshop. No fou fins al 1941 que es transformà en societat limitada i prengué el nom de The Dolphin Book Co., Ltd. (Carbonell 1997: 28; Griffin 1996: 11). J.B. Trend encara va mantenir el vincle amb el negoci, i fins i tot va publicar una selecció de prosa i vers del Marqués de Santillana el 1940. Encara faltaven vuit anys perquè Joan Gili adquirís la nacionalitat britànica i es convertís oficialment en John Louis Gili, nom que no va fer servir mai.

Un cop el negoci dels llibres hispànics ja començava a rutllar i havia publicat Unamuno i García Lorca, era el torn de la literatura catalana. Seguint la tasca pedagògica del fullet que va repartir a la *Sunday Times* National Book Fair el

13. El període de Phoney War va del 3 de setembre de 1939 al 10 de maig de 1940 i es tracta de la declaració de guerra d'Anglaterra i França contra Alemanya, que va acabar amb la invasió alemanya de França.
14. Que després va ser veí seu a Oxford. Ho recorda així Amèlia Trueta: «A en Joan i l'Elizabeth els vaig conèixer l'any 1939, al cap de poc de la nostra arribada com a exiliats a Oxford (...) Al cap dels anys, quan les diferències d'edat ja es van esmorteint, per al meu marit i per a mi es varen convertir també en els nostres millors amics, com ho havien estat dels pares». (1998: 18)
15. Després de comprovar-ho, el número 19 no fa cap esment a la casa de Gili. No obstant això, el colofó dels números 20 (de novembre de 1950), 21 (de gener de 1951), 22 (de febrer de 1951) i 23 (de desembre de 1951) s'hi esmenta que la redacció i administració són a París i el dipositari, a la Gran Bretanya (14 Fyfield Road, Oxford).

1938, Gili es va atrevir a publicar, el 1943, la *Introductory Catalan Grammar. With a Historical Outline of the Language and literature, a selection from Catalan writers, and a vocabulary*,¹⁶ que té cinc edicions.¹⁷

5. Les traduccions de The Dolphin Book Co. a través de l'economia de l'atenció

Si tenim en compte la teoria de l'atenció relacionada amb la campanya de màrqueting de The Dolphin Book Co., es poden veure clarament les tres fases del «scientific advertisement» que marca Wu al llibre *The Attention Merchants* (2016): la primera és «creating the desire for products that otherwise might not exist» (Wu 2016: capítol 4). Així, durant els inicis, l'objectiu primordial és introduir els clàssics castellans amb seleccions, traduccions, introduccions i notes en anglès, com ara *Prosa diversa*, de Miguel de Unamuno, amb selecció de Gili (1936), o *Poems*, de Federico García Lorca, amb traducció de Gili i Spender (1939). Més endavant introdueix estudis sobre figures destacades de la literatura hispànica, com *The Allegorical Drama of Calderon*, d'A.A. Parker (1943), o *The Heroic Poem of the Spanish Golden Age: Selections*, de Frank Pierce (1947).

Un cop creat el disseny, s'havia d'establir el «branding» (Wu 2016: capítol 4), o sigui, una marca distintiva per a l'empresa de Gili, en aquest cas The Dolphin Book Co., Ltd., amb el llibre hispànic com a base, però amb l'afegit de la introducció de les primeres traduccions del català.

Finalment, la tercera és crear els «“targeted” advertisements» (Wu 2016: capítol 4), que tinguin en compte les necessitats del públic lector. Per exemple, hi ha moltes més obres d'autors catalans, coincidint amb la fundació de l'Anglo-Catalan Society el 1954, «que contribuiria de manera decisiva a la comunicació entre els estudiants i professors catalans de l'interior amb els de l'exili i amb els britànics» (Mengual 2021: 21). Per tant, mentre que l'objectiu de la primera etapa era introduir els clàssics castellans a la literatura anglosaxona amb traduccions, una vegada això ja s'havia produït, Gili seguí el mateix patró per poder introduir la literatura catalana, amb dues màximes: convèncer i complaure els possibles compradors.

5.1. L'ecologia de la traducció

Segons la teoria de l'ecotraducció, hi ha tres conceptes que s'entrelliguen i que són clau per entendre l'èxit d'un producte en contextos socials diferents: lloc, resiliència i relació (*place, resilience and relatedness*).

16. Va tenir una edició americana simultània, com *Anthology of Catalan Lyric Poetry* (California University Press) (Carbonell 1997: 28). No obstant això, sembla, d'acord amb les informacions de què disposem, que fou a partir de la segona edició, «Completely revised» i publicada per Hafner Publishing Co., Inc., Nova York.

17. No s'hi entra en detall perquè actualment tenim en premsa un estudi sobre la concepció i la fortuna d'aquesta obra.

- Lloc (*place*): segons Cronin, «place not race becomes the marker of collective significance and collective emancipation» (2017: 16). En efecte, el fet de començar de nou en un país allunyat de la dictadura franquista i les connotacions polítiques i socials d'autors i llengües va fer que es poguessin difondre les literatures hispàniques amb una llibertat que no trobava al seu país d'origen.
- Resiliència (*resilience*): segons Cronin, «the capacity for individuals, cultures and societies to withstand stress or catastrophe» (2017: 17). Els anys d'activitat de Dolphin coincidiren amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola i la consegüent censura i repressió. D'alguna manera, amb el canvi de lloc, la funció de l'editorial era guarir les ferides que aquests fets van provocar. Cal no oblidar que també eren els anys de la Segona Guerra Mundial. Segurament el fet de llegir sobre un lloc remot i allunyat podia donar una espècie d'alleugeriment als lectors britànics.
- Relació (*relatedness*): segons Cronin, es tracta de la capacitat de relacionar la traducció «to historical contexts, languages and cultures as well as the realm of “non-human”» (2017: 17), per donar a conèixer una literatura a través del context històric en què vivia i poder-la relacionar amb les experiències viscudes, sobretot amb l'experiència traumàtica d'una guerra. A part d'això, el públic destinatari també va fer un canvi: mentre que al principi l'audiència objectiu eren els estudiosos hispanistes de les més prestigioses universitats, més endavant la llavor es va anar escampant cap al públic menys especialitzat.

Després de veure les traduccions i la selecció de textos que va fer Gili, s'estableix un equilibri clar entre les necessitats del públic destinatari i els interessos dels intel·lectuals catalans. Bon exemple d'aquest fet és la selecció de poemes de Josep Carner que Gili va fer i publicar, en traducció del poeta irlandès Pearse Hutchinson, per donar suport a la candidatura de Carner per al Premi Nobel (Parkeris 2002: 12-16). Per tant, en aquesta escomesa i en altres casos, la traducció esdevé un acte de resistència i es converteix en l'únic instrument accessible per poder fer front a la repressió que es vivia al país d'origen (Toplišek 2019: 129).

6. Gili com a traductor

Amb l'adveniment de la Guerra Civil Espanyola, les possibilitats de Gili de tornar a Catalunya havien esdevingut pràcticament nul·les i, de retruc, també les seves aspiracions literàries en llengua catalana.¹⁸ Així ho confessa a Anna Carbonell, per carta:

Malaauradament, després d'haver estat més de 60 anys fora del país, no puc aspirar ara com jo voldria a un renovament de les meves aspiracions literàries. L'única

18. Val la pena fer constar en aquest punt que per a l'article publicat a *Serra d'Or* per Albert Manent (1980: 27-32), l'autor va fer arribar el qüestionari a Gili en anglès, i també li va enviar la versió final de l'article en aquesta mateixa llengua. És estrany perquè Gili parlava i escrivia bé el català. Gili Catalan Collection, Ms 1197/9/2.

aspiració que tinc ara és diguem-ne a la inversa, és a dir, traduint poesia catalana a l'anglès. (Gili 1997)

Algunes de les seves traduccions i edicions més emblemàtiques del català a l'anglès publicades per Dolphin són, a part de la gramàtica acabada d'esmentar, l'*Anthology of Catalan Lyric Poetry* de Joan Triadú, que va editar el 1953;¹⁹ o *Carles Riba: Poems* (1964, 1a ed.; 1970, 2a ed.); *Lapidari. Tractat de pedres precioses (Manuscrit del segle XV), amb introducció i glossari* (1977); la traducció i edició bilingüe de *Forms and Words*, de Salvador Espriu (1980), i finalment *Nabí*, de Josep Carner, i amb el qual treballava amb 90 anys (Gili 1997).

Sobre la tasca de traductor, Gili expressava que «és terrible, perquè sempre voldries canviar coses, refer-les una mica. A mi, m'agrada posar el text original i la traducció perquè es vegi que no enganyo ningú. Vaig fer una segona edició de les poesies de Riba perquè no estava prou content de la primera, i ara mateix m'agradaria retocar-les. Les traduccions no s'acaben mai» (Rodríguez 1987: XV).

7. Coda

Joan Gili, a 27 anys, va satisfer la necessitat de la intel·lectualitat britànica de poder adquirir literatura hispànica de manera ràpida i segura, al mateix temps que va introduir-ne els clàssics, per mitjà d'originals i traduccions a l'anglès. The Dolphin Bookshop, que primer va començar com a llibreria de temes hispànics i anglesos, es va transformar en editorial el 1938. Encara que, segons Conxa Rodríguez, Gili fou «editor de peces selectes que sovint publicà més per patriotisme i per gust que no per fer diners» (1987: XV), el cert és que les facultats de filologia hispànica a la Gran Bretanya van poder pouar les edicions de Dolphin, i de retruc, també se'n beneficià el públic en general.

Seguint la teoria de l'ecotraducció, el fet de poder canviar de lloc va ser clau per al bon funcionament de l'editorial. Tant és així que un cop encarrilada la introducció de la literatura escrita en castellà, era el torn del català. Així, promocionà aquesta llengua tant a través de publicacions com també d'esdeveniments, com ara fent d'organitzador secretari dels Jocs Florals de l'Exili celebrats a Londres el 1947 (Gili 1997) o intervenint als de Cambridge el 1956. A més, segons Mengual, «Gili va formar part del quartet que va mantenir viu el PEN Club Català a l'exili» (2021: 20), a més de ser membre delegat de la Institució de les Lletres Catalanes el 1938.²⁰ Va ser soci fundador de l'Anglo-Catalan Society,

19. Es van conèixer la tardor de l'any 1948 quan Triadú va arribar a Anglaterra (Triadú 1998: 39). Triadú recorda que no va ser només una empresa seva: «L'antologia va ser obra de tots dos, o més ben dit, de tots tres perquè també hi va intervenir Jordi Sarsanedas. Però l'editor va voler que com a autor hi figurés jo. Val a dir, que interès i l'encàrrec formal de Gili coincidiren amb l'elaboració, durant la meua estada a Anglaterra, de les dues antologies, de poesia i de contistes, que va publicar a Barcelona l'editor J.M. Cruzet, de l'Editorial Selecta l'any 1951» (Triadú 2001).

20. J. V. Foix, en carta a Gili datada la nit de cap d'any del 1938, reconeix: «Conec la Institució de la qual has acceptat ser delegat» (Foix i Gili 2021: 73). Carles Riba ho reitera en una carta a Joan Gili datada a Avinyó el 13 de febrer de 1939, en què diu: «Els membres de la Institució de les

juntament amb Batista i Roca, el 1954, any de la seva constitució a Londres. En va ser president des del 1969 i fins al 1973. Segons Gili, «esdevingué una entitat cultural que fomentava l'estudi de la llengua i la cultura catalanes entre els elements universitaris de la Gran Bretanya i Irlanda» (Carbonell 1997: 28). No és estrany, doncs, que amb tots aquests mèrits Carles Riba el nomenés «Cònsol no oficial de la cultura catalana a la Gran Bretanya». Malgrat el que alguns diaris han publicat (per exemple Radigales 1986: 22), Joan Gili no va emigrar per la guerra, sinó per acomplir un somni: el de crear la seva pròpia editorial i llibreria, com ho havia fet el seu pare anys abans, a Barcelona. Hi va fer moltes coneixences i uns quants anys abans de morir lamentava no haver col·leccionat un llibre d'autògrafs.

Editor meticulosíssim, controlava cada una de les etapes de tots els llibres que s'havien de publicar amb una gran pulcritud. Una mirada al passat el feia arribar a aquesta conclusió: «Els llibres són com els fills, no pots destacar-ne mai un, tots t'agraden igual. Jo participo en tot el procés de fer-los, des del text original fins a la tipografia, el disseny de la portada o la presentació» (Rodríguez 1987: XV). L'adquisició de la Biblioteca Foulché-Delbosc va ser una de les fites més importants per a la vida de l'editorial, que començava un nou rumb amb la venda del llibre de vell. Segons Gili, una empresa que mai va tenir ocasió de lamentar (Gili 1962?: 4).

La tasca de Joan Gili va merèixer reconeixements institucionals com la Creu de Sant Jordi el 1983, la Creu d'Isabel la Catòlica el 1986, l'Honorary Masters of Art de la Universitat d'Oxford (1987), el volum d'homenatge de l'Anglo-Catalan Society el 1987²¹ o la *Miscel·lània Joan Gili*, publicada el 1988 per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Referències bibliogràfiques

- BARKER, Joanna (1998). «Obituaries». *The Book Collector*, (tardor), p. 418.
- BASTONS I VIVANCO, Carles (1994). «Nueve cartas inéditas —con una excepción— de Miguel Unamuno (dirigidas a cinco catalanes)». *Cátedra Miguel De Unamuno. Cuadernos*, 29, p. 250. <<http://www.jstor.org/stable/45372495>> [Consulta: 21/08/2021].
- «Books from Spain». (1937). *The Bookseller. The organ of the book trade*, (25 agost), p. 178.
- BOTÍN, Marga de Luis (1988). «Joan Gili, una deuda de la literatura española». *Espanóles en el Reino Unido. Breve Reseña 1810-1988*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, p. 66.
- CARBONELL, Anna (1997). «Senyor de llibres». *El Temps*, (1 setembre), p. 27.
- CRONIN, Michael (2017). *Eco-Translation: Translation and Ecology in the Age of the Anthropocene*. Abingdon (Anglaterra); Nova York: Routledge.

Lletres Catalanes, així, fem grup; no oblideu que us consideràvem delegat nostre a Anglaterra, juntament amb En Batista i En Mascaró» (Riba 1991: 24).

21. Del qual va merèixer una de les The Anglo-Catalan Society Occasional Publication, el 1987, *Homage to Joan Gili on His Eightieth Birthday: Forty Modern Catalan Poems*, chosen and introduced by Arthur Terry, amb edició catalana i anglesa.

- FOIX, J. V.; GILI, Joan (2021). *Entre llibres i llibres. Correspondència 1935-1983*. Edició de Margarida Trias. Barcelona: Edicions 62.
- FOIX, Luis (1981). «El otoño de Joan Gili». *La Vanguardia*, (24 gener), p. 19.
- GARCÍA LORCA, Federico (1960). *Poems*. Traduit per Joan Gili. Harmondsworth: Penguin.
- (1939). *Selected Poems of Federico García Lorca*. Traduit per Joan Gili i Stephen Spender. Londres: Dolphin.
- GILI, Joan (1943). *Introductory Catalan Grammar*. Oxford: Dolphin Book Co.
- (1952). *Introductory Catalan Grammar*. Nova York: Hafner.
- (1962?). «The Dolphin Book Co. Ltd». Gili Catalan Collection, Ms 1197/8/2.
- (1993). «Carles Riba entre nosaltres». *Serra d'Or*, 406 (octubre), p. 13 [685].
- (1996). «Answering a questionnaire sent by Puri Gómez, Sheffield University, 11.06.96». Gili Catalan Collection, Ms 1197/8/2.
- (1997). «Carta a Anna Carbonell». Gili Catalan Collection, Ms 1197/8/2.
- (1999). «Biography of Joan Gili». *Journal of Catalan Studies. Revista Internacional de Catalanística*. <<https://www.uoc.edu/jocs/2/articles/index.html>> [Consulta: 16/12/2020].
- (19--?). «John Louis Gili (Joan Gili)». Gili Catalan Collection, Ms 1197/7/4, p. 1-2.
- GRIFFIN, Susan (1996). *A Short History of the Dolphin Book Company*. Cardigan (Gal·les): The Dolphin Book.
- LLANAS, Manuel (2005). *L'edició a Catalunya: el segle XX (fins a 1939)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, p. 208.
- MANENT, Albert (1980). «Joan Gili, cònsol cultural a Anglaterra». *Serra d'Or*, 247 (abril), p. 27-32 [219-224].
- (1998). «Gili, un caballero anglocatalán». *La Vanguardia*, (8 maig), p. 36.
- MENGUAL, Josep (2020). «Avatares de una biblioteca legendaria (la de Raymond Foulché-Delbosc)». *Negritasycursivas*, (21 agost). <<https://negritasycursivas.wordpress.com/2020/08/21/avatares-de-una-biblioteca-legendaria-la-de-raymond-foulche-delbosc/>> [Consulta: 01/02/2021].
- (2021). «Joan Gili i Serra, retrat d'un mediador cultural». A: FOIX, J.V.; GILI, Joan. *Entre Llibres i Llibres. Correspondència 1935-1983*. Edició de Margarida Trias. Barcelona: Edicions 62.
- MICHAEL, Ian (1998). «J. L. Gili». *The Independent*, (7 maig), p. 18-19. <<https://www.independent.co.uk/news/obituaries/obituary-j-l-gili-1160731.html>> [Consulta: 16/12/2020].
- PARCERISAS, Francesc (2002). *The Irish Poet and the British Gentleman*. The Annual Joan Gili Memorial Lecture. The Anglo-Catalan Society. <<https://www.anglo-catalan.org/downloads/joan-gili-memorial-lectures/lecture04.pdf>> [Consulta: 12/12/2020].
- PARKER, A.A. (1984). «Joan Gili». (7 febrer), p. 1-4. Gili Catalan Collection, Ms 1197/9/2.
- PIÑOL, Rosa Maria (1998). «Retrato de un "gentleman" catalán en Oxford». *La Vanguardia*, (24 maig), p. 70.
- POL, Ferran de (1987). «Vuitantè aniversari de Joan Gili». *Diari de Barcelona*, (7 juny), p. 47.
- RADIGALES, Montserrat (1986). «Un editor de piezas exquisitas que emigró por la guerra civil». *El Periódico*, (14 gener), p. 22.
- RIBA, Carles (1991). *Cartes de Carles Riba, II: 1939-1952*. Recollides i anotades per Carles-Jordi Guardiola. Barcelona: La Magrana: Institut d'Estudis Catalans.
- RODRÍGUEZ, Conxa (1987). «Joan Gili entre arbres i llibres a Londres». *El País*, (23 abril), p. XV.
- «Spanish Miss to U of Chicago» (1967). *Cite AB*, (6 febrer), p. 500.

- TOPLIŠEK, Alen (2019). *Liberal Democracy in Crisis: Rethinking resistance under Neoliberal Governmentality*. Cham: Springer International Publishing: Palgrave Macmillan.
- TRIADÚ, Joan (1998). «Joan Gili en el record». *Avui*, (8 maig), p. 39.
- (2001). «Memòria personal dels antecedents de l'Anglo-Catalan Society». *Revista Internacional de Catalanística = Journal of Catalan Studies*, 4. <<http://anglo-catalan.org/oldjocs/4/articles/triadu4/index.html>> [Consulta: 17/01/2021].
- TRUETA, Amèlia (1998). «Adéu-siau a un gran amic». *Avui*, (19 maig), p. 18.
- WU, Tim (2016). *Attention Merchants*. Nova York: Alfred A. Knopf.
- YATES, Alan (1999). «Joan Lluís Gili i Serra (1907-1998)». *Bulletin of Hispanic Studies*, LXCVI, 2 (abril), p. 287.

